SAVAŞ

(kıtal, harp, cihat)

KITAL VEYA KANLI ÇARPIŞMA

Kur'an'ın temel kavramlarından biri olan kıtal (yine aynı anlamda bir kök olan kati), türevleriyle birlikte 140'a yakın yerde geçer. Kullanımın çoğu fiil halindedir ve bu fiillerin büyük kısmı da müşareket (karşılıklı davranış ve bir fiile iştirak) ifade eden kalıplardadır. Bu demektir ki kıtal, hayat bünyesinde sürekli bir faaliyettir ve daima iki ayrı cepheyi gerekli kılan bir eylemdir.

Kıtal ve katlin kelime anlamı, Râgıb'ın, ifadesiyle "ruhun cesetten giderilmesidir. Tıpkı ölüm gibi. Ancak, ruhun bedeni terki dıştan bir etkinin sonucu sayılınca buna kati veya kıtal, kendiliğinden olmuş sayılınca buna ölüm (mevt) diyoruz."

Kur'an, hayatın ve oluşun en önemli faaliyetlerinden biri olan kıtali inkâr gibi bir ikiyüzlülüğe ve yapaylığa tenezzül etmemiştir. Kıtal, kaçınılmazdır. Hayat bir anlamda, oluşların ölüş ve doğuşlara bağlandığı bir maceradır. Her ölüş, bir oluşun habercisi, hatta başlangıcıdır. Bunu inkâr mümkün değil. Temel soru şudur:

İnsan öldürebilir mi, öldürmeli mi? Öldürebilirse, bunun çerçevesi ve şartları nedir? Kur'an'ın bu soruya verdiği cevap, kısa ve nettir:

Hayatına ve hürriyetine kastedilen kişi veya topluluk öldürebilir. Kur'an bu şartlarda bir öldürmeye 'Allah yolunda mukaatele' (Allah yolunda kanlı çarpışma) der ve onu insanın onuru, görevi sayar. Hareket noktası şudur:

Eğer biri veya birileri ölecekse, bunlar hayata ve insan onuruna ilk saldıranlar olsun. Bunun aksini düşünmek, hayata ve insana saygı değil, beceriksizlik veya ikiyüzlülük sebebiyle, hayatın pusuya düşürülmesine ve zulme göz yummaktır. Ve zulme göz yumuş, o zulme iştiraktir, insana düşen, hayata ve hürriyete (bu hürriyet içine iman, din, fikir, haysiyet vs. girmektedir) saldıranı kurtarmak için bahane aramak değil, hayatı ve hürriyeti saldırıya uğrayanın yanında yer almaktır. Kur'an'ın bu noktaya dikkat çeken beyanları çok dokunaklı ve ürperticidir, (mesela, bk. 4/75)

Kıtal, bir hayat ve oluş gerçeğidir ve bu yüzden, hayata kastedenlere karşı, hayatı elinde tutan kudretin bir emri olarak uygulanır. Hayata kastetmenin ölçüsü, Kur'an'a göre, ilk öldüren olmaktır. Ve bu noktada ferman şudur:

"Bir tek kişiyi öldüren, bütün insanlığı öldürmüş gibidir." (Mâide, 32)

İlk öldürene karşı çıkarken öldürmek (meşru savunma) ve ilk öldüreni cezalandırmak için öldürmek (kısas) hayata kastetmek değil, hayata hizmettir, (bk. burada, Kısas mad.)

Bu ölçüler içinde kıtal, peygamberlerce de uygulanmıştır, (bk. 3/146) Hayatı daha güzel, insanı daha mutlu etmek için görev alan peygamberin, hayata kastedenlerle savaşmaması, nübüvvet mantığıyla çelişir ve ilahî iradeye ters düşer.

Bazı nebilerin, kıtale başvurmamış olmaları bir nübüvvet stratejisidir. Hiçbir nebiye, öldürene müsamaha et, öldüreni bağışla şeklinde bir tanrısal buyruk gelmiş olamaz. Hristiyanlığın konuyu bu şekle dönüştürmesi, geçici bir stratejinin daha sonradan sürekli bir ilkeye dönüştürülmesidir, bir yozlaştırmadır, (bk. burada, Ruhbaniyet mad.) Böyle olduğu içindir ki, ilahî kader, kilisenin bu saptırmadan doğan ifratına cevap olarak aynı kiliseyi insanlığın, kan dökülmesine en fazla sebep olan kurumu halinde tarihe geçirmiştir. Burada, Engizisyon zulümlerini, Haçlı katliamlarını ve nihayet, kilise çocuklarının vücut verdiği dünya harplerini, özellikle Hiroşima ve Nagazaki atom bombası kahır ve zulmünü hatırlamak yeterli olur.

Demek oluyor ki, hayatın ölümsüz gerçeklerine ikiyüzlülükle karşı çıkanlar, sonunda o savunur göründükleri değerleri insafsızca çiğnemek durumuna düşüyorlar. Kur'an bu ikiyüzlülüğe asla girmemiştir.

Bu genel girişten sonra Kur'an'ın kıtal konusuna yaklaşımının ayrıntılarına geçebiliriz:

İnsanlığın ilk kıtal olayı, Âdem'in iki oğlu, yani kardeşler arasında kıskançlık yüzünden vücut bulmuştur. Mâide suresi 27-31. ayetler bu ilk kıtal olayını şöyle vermektedir. Kardeşlerin ikisi Allah'a birer kurban sunmuşlar; birininki kabul edilmiş, ötekisi reddedilmiştir. Bunun üzerine, kıskançlık krizine giren kardeş, kurbanı kabul edileni öldürerek toprağa gömmüştür.

İnsanlığın bu ilk cinayetine bakışta ortaya konan noktalarda cana kastın değişmez sebepleriyle şaşmaz sonucunu açıkça görebilmekteyiz: Kıskançlık, hırs, nefsin dürtmesi ve sonuçta hüsran ve pişmanlık...

Cana kastın yasaklığı, kişinin kendi canına kastı için de geçerlidir. Hayat hakkını ortadan kaldırma hakkını, kendi nefsiniz için de kullanamazsınız. Hayatı veren de alan da Yaratıcı Kudret'tir. İnsan, hayatı devam ettirmek için her şeyi yapmaya mezun ve memurdur; fakat hayatı tehlikeye atmaya veya ortadan kaldırmaya asla izin verilmemiştir, (bk. 2/195; 4/29)

İntihar, bir başkasını öldürmek kadar büyük bir günahtır.

SALDIRI VE SAVUNMA SAVAŞI

Kıtal konusunun en önemli sorularından biri de şudur: Kur'an'da, savunma dışında kıtal var mıdır? Daha yerleşik bir ifadeyle, Kur'an taarruzî harbe izin verir mi? Cevap açık ve nettir:

Sadece İslam değil, hiçbir semavî din saldırı savaşına izin vermez, veremez. Saldırı savaşına izin veren bir din, peygamberlerin tebliğ ettiği din olamaz; daha doğrusu, din olamaz.

Son Peygamber'in hayatının tamamına yakını savaş içinde geçmiştir. Batılılar buna bakarak, "Hz. Muhammed dinini savaşla yaydı, saldırı savaşı yaptı" demekteler. Bunu ya açıkça söylemekteler veya o anlama gelecek sözler etmekteler. Bu iddia veya kanaat tam bir yanılgıdır. Evet, Hz. Muhammed, hayatı boyunca hep savaş içinde oldu. Zaten, sorunun cevabı da buradadır. Hz. Muhammed, doğup büyüdüğü topraklardan uzaklara sürülmekle kalmadı, gittiği yerde de takip edilip saldırıya uğradı. İlk savaş olan Bedir Savaşı, Mekke'den Medine'ye mecburî göçün ardından yapılmıştır. Nerede? Medine'ye yakın bir yer olan Bedir'de. Kime karşı? Mekke'den Müslümanları süren müşriklerin, Medine yakınlarına kadar gelip Müslümanlara saldıran ordusuna karşı. Hz. Muhammed'in ve Müslümanların meşru savunma savaşları Bedir'le başladı, Peygamber'in ölümüne kadar sürüp gitti. Yani Hz. Muhammed, hayatı boyunca müşrik saldırıların sürekli hedefi oldu ve sürekli savunma savaşı yapmak zorunda kaldı.

Hüküm gibi kaydettiğimiz bu tespitin, tarihsel belgeleri ve ayrıntıları elbette ki konunun uzmanı diğer otoriteler gibi bizim de bilgi havuzumuzdadır. Ne var ki, bu eser, meseleyi burada bundan fazla irdelemeye izin vermez. Merak edenlere, 20. yüzyılın en büyük Asrısaadet uzmanı sayılan Pakistanlı bilgin Prof. Dr. Muhammed Hamidullah'ın eserlerini özellikle, *'İslam Peygamberi'* ve *'Hz. Peygamber'in Savaşları'* adlı eserlerini tavsiye ederiz.

Strateji ve harp tekniği açısından bakıldığında, meşru olarak başlamış bir savunma savaşının içinde birden fazla saldırı olabilir, olacaktır, olmuştur. Saldırı ve savunmayı nereden başlayarak, hangi kıstasla belirleyeceksiniz?

Bunun yerine Kur'an'ın şu iki ölçüsünü kullanmak daha sağlıklı sonuçlara götürecektir. Hayata fiilen kastetmiş olanlara karşı kıtale başvurulur, inanç ve fikir özgürlüğünü engelleyenlere karşı çıkılır. Bu karşı çıkmanın götüreceği sonuç bir mukaatele (kanlı çatışma) oluyorsa, o da göğüslenir. Başlamış bulunan bu mukaatele, art arda veya aralıklarla gerçekleştirilen birkaç saldırıyı gerektiriyorsa o saldırılar da yapılır. Ve o saldırıların tümü, başlangıçtaki meşruiyetin çerçevesi içinde olur. Aksi halde, hiçbir savaşın herhangi bir meşruiyetinden hiçbir şekilde söz edilemez.

Üzerinde olduğumuz konuda, Kur'an adına iki şeyin altını rahatlıkla çizebiliriz:

1. Hayata fiilen kastetmemiş, yani öldürmemiş insanlara kıtal uygulanmaz.

2. İnsanlara kıtal korkusu salarak, baskı ve zorlamayla İslam'a sokma yönüne gidilemez.

Tebliğ yapılır. Tebliğin boyutları ve şartları bellidir, (bk. burada, Tebliğ mad.) Tebliğ kendisine ulaşan bunu kabul eder veya etmez. Ancak tebliğin yapılmasını veya kitlelere ulaştırılmasını engelleyenlere, engellemedeki tavırları cinsinden karşılık verilir. Bu, kıtal de olabilir. Bu yüzden, biz, kıtali, hayata ve hürriyete kastedenlere karşı çıkmak yani meşru savunma yapmak esasına oturtmayı, Kur'an'ın temel tavrı olarak görüyoruz.

SAVAŞ NE ZAMAN MEŞRUDUR?

Kısa cevap şudur: Saldırı varsa meşrudur. Biraz daha açık cevap şudur: İnançlara ve topraklara saldırı varsa savaş meşru hale gelmekle kalmaz, bir insanlık ve onur görevi olur. Hac suresinin 39, 40. ayetleri bu sorumuzun Kur'ansal dayanağını vermektedir. Şöyle deniyor:

"Kendilerine savaş açılanlara savaşma izni verilmiştir. Çünkü onlar zulme uğratıldılar. Allah onlara yardıma elbette Kadîr'dir. Onlar sırf, 'Rabbimiz Allah'tır' dedikleri için yurtlarından haksız yere çıkarıldılar. Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çokça anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler her halde yerle bir edilirdi. Allah, kendisine yardım edene elbette yardım eder. Allah elbette Kavî'dir, Azîz'dir."

Demek ki, savaşı meşrulaştıran temel sebep, zulümdür. Zaten, Kur'an'a göre tek düşman da zalimlerdir. Yukarıki ayetlerde zulmün ayrıntıları verilmiştir:

1. Rabbimiz Allah'tır demek yüzünden zulme uğramak, yani inançlara baskı,

2. Topraklarından sürülmek, yani istila veya işgale uğramak.

Tespit edilen bu ölçüler içinde bir kıtalin karmaşık bir hareketler serisine vücut vereceği açıktır. Başlangıcı meşru bir kıtal devresine girildiğinde bunun içinde saldırılar ve savunmalar art arda gelir. Bunları birbirinden ayrı düşünemeyiz. Kur'an'ın "Müşrikleri yakaladığınız yerde öldürün, küfrün önderlerini öldürün, şeytanın dostlarını öldürün" (9/36, 12; 4/76, 82; 2/191) ayetleri, işte böyle bir süreç içindeki hareketlerden bazılarıdır.

Konuya başlangıcı itibariyle ışık tutan ayetler, "Eğer sizi öldürürlerse siz de onlan öldürün, onların sizi toptan öldürdükleri gibi siz de onları toptan öldürün." (2/191; 9/36) şeklinde Müslüman'ın kıtal tavrını bir cevap-hareket olarak belirlemiştir.

Şu kesindir: Kur'an, bağlılarının silahsızlanmasına gidecek bir yola onay vermez. Böyle bir şey, Kur'an'ın insanını, korumak ve yüceltmek zorunda olduğu değerleri savunmada yetersiz bırakır. Kur'an'ın insanı Allah yolunda yani iyilik ve güzellik uğrunda savaşacak, ezilip itilen, yurtlarından edilen çocuklar, kadınlar, ihtiyarlar için didinecektir. Böyle bir süreçte yer almak Allah'ın sevgisini kazandırır. (4/75-76; 61/4) Böyle olunca, Kur'an bağlısı insan, her an kıtale girebilecek halde olmak zorundadır. Çünkü onun görevi evrensel ve kozmik bir görevdir. O, kendi nefsinin keyfini yerine getirmekle işini bitirmiş olmuyor. Üzerinde bir büyük emanet vardır.

Anılan değerler uğruna kıtal sergilerken can verenler, yani karşı-kıtal ile öldürülenler, Kur'an diliyle, 'ölümsüz' ilan edilmişlerdir. Onlara ölüler demek bile yanlıştır, (bk. 2/154; 3/169)

Kısacası, iman, bir anlamda iyi ve güzel uğruna sürekli savaş halinde olmaktır. (9/111) Çünkü hayat, aydınlık kuvvet uğruna (Allah yolunda) savaşanlarla, karanlık kuvvet *(Tâğut)* uğruna savaşanların bir çarpışma alanıdır. Fıtrat diyalektiğinin esası budur. (4/76)

Karanlık kuvvet sürekli tetikte ve hazır beklerken, aydınlık kuvvetin durgunluk ve suskunluğu seçmesi hayata hizmet değil, ihanet olur. Aydınlık kuvvet, yaradılış dininin yani adaletin egemen olduğunu görünceye değin hazır ve faal olmak zorundadır. (2/193; 8/39) Çünkü ona kıtal iznini veren kudret bunu, zulme karşı çıkış için vermiştir. O halde, aydınlık kuvvetin suskunluğa bahane bulmaya çalışması zulme destek vermek olur. Kozmik emaneti omuzlayan (33/72) bir varlığın böyle bir yola gitmesi beklenemez. O, emaneti taşıma uğruna savaşmak zorundadır. Bu ona, çok zor gelecektir, (4/77) ama mutlu bir gelecek ve ölümsüz bir hatıra bırakmak için başka yol yoktur. Bu yüzden, Kur'an'ın insanına kıtal, nefsi onu sevmese de, bir kozmik kader olarak yazılmıştır. (2/216) Ve peygamberin görevlerinden biri de büyük emanetin sahibi olan iman adamını kıtali göğüsleyecek bir coşku içine çekmek ve onu kıtal ruhuyla diri tutmaktır. (8/ 65)

Zulme karşı sefer gerektiğinde, iğreti hayatın zebunu olarak olduğu yere çakılıp kalmak, iman adamına yakışmaz. Bu yolu seçenler, rezil ve zelil olurlar ve nihayet Allah onları siler süpürür, yerlerine, emaneti üstlenebilecek başka topluluklar getirir. (9/38-39) ,

Kıtali sevmeyen ve onu çirkin görenler bilmelidirler ki kıtalden kaçış fitneyi/anarşiyi kökleştirir, yani insanlığın dirlik ve düzenini bozar. İşte bu, kıtalden çok daha kötü bir sonuçtur. (2/119,217)

Nebiler içinde, kişisel bir gerekçeyle kıtal sergileyen, bizzat adam öldüren tek kişi Hz. Musa'dır. Kur'an, bizzat Hz. Musa'nın dilinden bunu bir zenb yani günah olarak veriyor. Kur'an bu öldürme olayını, bir nebinin zellesi olarak görmekle birlikte, birkaç yerde gündeme getirerek yumuşak bir dille de olsa kınamaktadır. Gerçi bu bir taammüden cinayet değildir, bir kazadır ama, yine de bir can alınmıştır, (bk. 20/40; 28/19, 33; 26/14)

Kıtal, bir müminin hayatını ortadan kaldırmışsa öldüren, uzun süreli cehennemlik olur. (4/ 93) Müminin öldürülmesi hata ile olmuşsa öldüren, kefaret olarak bir köle âzat eder, tazminat olarak da maktul tarafına diyet öder. (4/92) Hata ile öldürülen, gayrimüslim ise kefaret olarak bir köle âzat edileceği Nisa 92. ayette açıklanmıştır. Ancak tazminat yani diyet meselesi ayetin ifadesinden açıkça anlaşılmadığından tartışmalıdır. Eğer iman meselesini geniş çerçevede alırsak, (bk. burada, İman mad.) mümin deyimi içine Ehlikitap da gireceğinden gayrimüslim deyimiyle sadece müşrikleri kastetmek gerekir. Müslümanların antlaşmak olduğu topluluklardan bir kişinin yanlışlıkla öldürülmesi halinde, Müslüman ve gayrimüslim ayırımı yapılmadan hem köle azadı, hem de diyet gerekir. (4/92)

İki mümin grup kıtale tutuştuklarında bunlar sulha çağrılır ve kıtali durdurmaları istenir. Bu çağrıya uymayan taraf azgın diye adlandırılır ve hayata kastettikleri kesinleştiğinden onlara kıtal uygulanır, yani savaş açılır. (49/3)

Kıtalin, büyük zulüm arz edeni, nebilere karşı uygulananıdır. Yahudi kavmi, bu tür bir kıtalin öncüsü olarak gösteriliyor ve onların bu yüzden lanet ve zillete müstahak hale geldikleri belirtiliyor, (bk. 2/91; 3/21, 112, 155, 181, 183; 5/70)